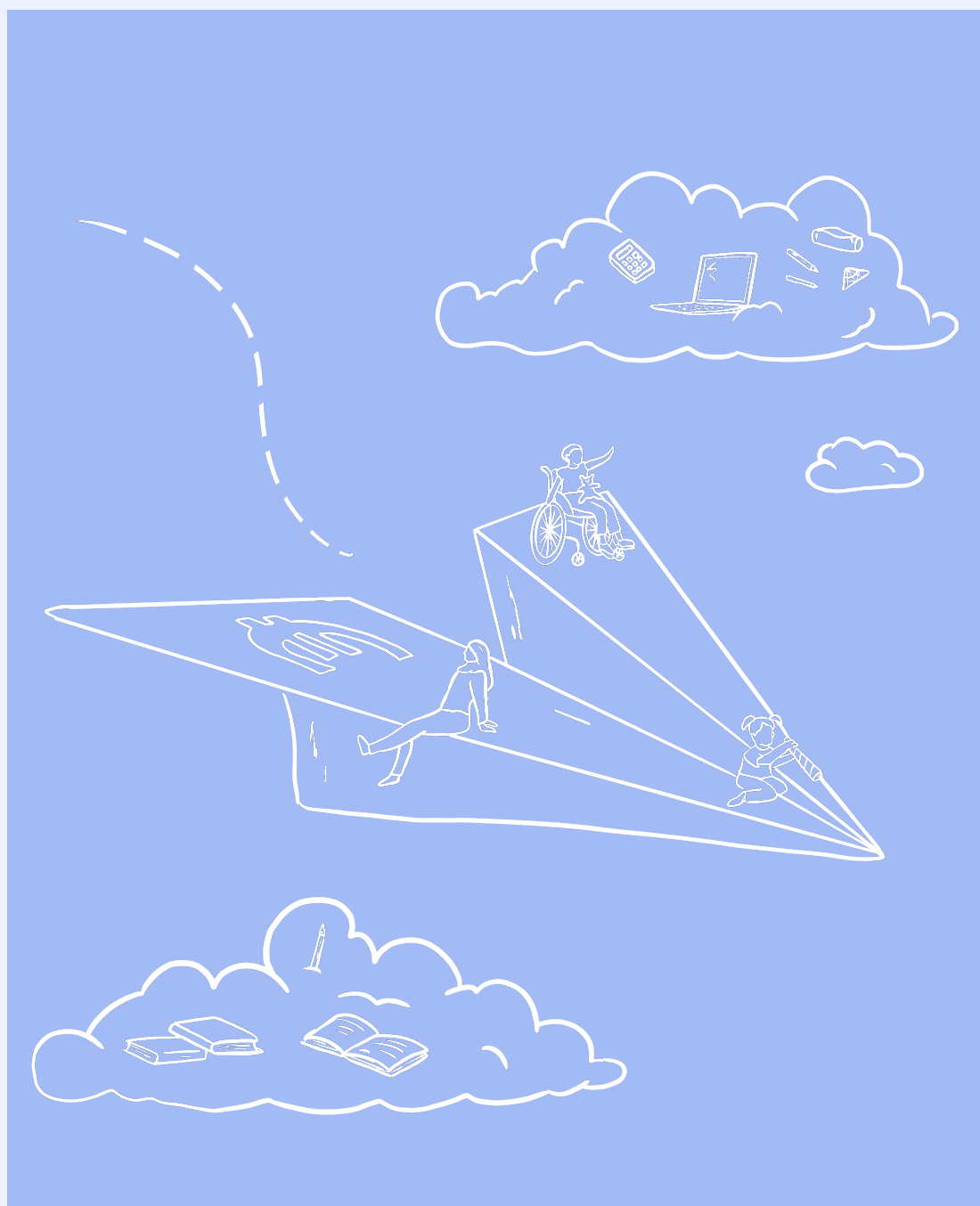

(ON)BETAALBAAR ONDERWIJS?

– Gezinsbond en Welzijnszorg –

*Alle kinderen hebben recht
op goed onderwijs waar
zij hun talenten kunnen
ontplooien en zichzelf
kunnen zijn.*

Inleiding

In het Kinderrechtenverdrag werd opgenomen dat kwaliteitsvol onderwijs een basisrecht is voor kinderen. **Alle kinderen, ongeacht hun afkomst en sociale status, hebben recht op goed onderwijs waar zij hun talenten kunnen ontplooiën en zichzelf kunnen zijn.**

Kwaliteitsvol onderwijs is een belangrijke hefboom om armoede te voorkomen en ongelijkheidsmechanismen te doorbreken. Ondanks de erkenning van onderwijs als bevorderende factor voor sociale mobiliteit, blijkt dat het Vlaamse onderwijs er onvoldoende in slaagt om de sociale ongelijkheid tussen leerlingen weg te werken. Wie geboren wordt in een kansarm gezin of een gezin lager op de sociale ladder, heeft meer kans op zittenblijven, meer kans op schoolmoetheid, minder kans om een diploma te behalen, enzovoort. En geen diploma behalen verhoogt het risico om in armoede terecht te komen.

De betaalbaarheid van het onderwijs is maar een onderdeel van het gelijke kansenverhaal. Toch is de impact van hoge schoolkosten niet te onderschatten. In deze bijdrage duiden we die impact en stellen we mogelijke oplossingen voor. We beperken ons daarbij tot de kostprijs in het secundair onderwijs. Dit neemt niet weg dat er zeker ook problemen zijn met hoge kosten voor deelname aan het hoger onderwijs en dat er ook in het basisonderwijs al problemen kunnen opduiken.

Hoge kosten in het secundair onderwijs

In Vlaanderen is de toegang tot het basisonderwijs kosteloos, net als alle materiaal dat nodig is om de eindtermen en ontwikkelingsdoelen te behalen. Ook voor het secundair onderwijs mogen scholen geen inschrijvingsgeld vragen. Maar er zijn toch veel financiële drempels waardoor kinderen in een armoedesituatie niet dezelfde kansen krijgen als hun medeleerlingen.

Er komen immers veel kosten kijken bij het naar school gaan. Denk aan schoolboeken, kopieerkosten, rekenmachines, woordenboeken

De toegang tot het onderwijs is kosteloos, maar er komen veel kosten kijken bij het naar school gaan.

en muziekinstrumenten. Maar ook verbruiksmateriaal zoals verf, notitieblokken en kaftpapier. Sommige scholen vragen een uniform, of speciale kledij voor labo of keukenwerk. Ook ICT-materiaal wordt steeds meer gevraagd, zoals een laptop of tablet, een USB-stick en printer. Een andere grote kost zijn de vervoerskosten. Ten slotte zijn er nog de schoolactiviteiten, zoals verplichte schooluitstappen en sportdagen. Al deze kosten zijn **strikte schoolkosten**. Het zijn kosten die nodig zijn om de eindtermen of ontwikkelingsdoelen te behalen. Daarnaast zijn er nog **ruime schoolkosten**, die niet strikt noodzakelijk zijn, maar zorgen voor een verlevendiging of ondersteuning van die eindtermen en alles wat hoort bij het naar school gaan. Dat zijn kosten voor opvang, niet-verplichte uitstappen, maar ook voor steunacties voor school of voor het aankopen van de klasfoto. Deze uitgaven zijn niet verplicht, maar hebben wel een duidelijke link met onderwijs of zijn onderhevig aan een zekere maatschappelijke druk. Ook bijlessen behoren tot de categorie van ruime studiekosten. In totaal lopen deze kosten al snel op tot meer dan duizend euro per schooljaar.

De verschillen tussen scholen kunnen zeer groot zijn. Hoge schoolkosten kunnen ouders en leerlingen afschrikken om voor een bepaalde school te kiezen. Scholen die bijvoorbeeld veel reclame maken over dure (niet-verplichte) schoolreizen, sturen zo een bepaald signaal naar potentiële leerlingen.

Ook tussen studierichtingen zijn er verschillen, aangezien sommige richtingen veel bijkomend materiaal vergen (bv. horeca of kappersopleiding). Hoewel de kostprijs niet de voornaamste reden is om voor een bepaalde studierichting te kiezen, kan dit toch een rol spelen. Ook het veranderen van richting brengt vaak extra kosten met zich mee. Leerlingen blijven daarom soms te lang in een richting die niet strookt met hun talenten en wensen.

De kostprijs kan een negatieve rol spelen in het garanderen van het recht om talenten en vaardigheden te ontwikkelen in de school en richting naar keuze.

ZONDER BOEKEN KAN JE NIET LEREN

Schoolboeken zijn de grootste verplichte kost voor gezinnen. Er zijn grote verschillen tussen scholen. De mediaanuitgave voor een schooljaar ligt rond de driehonderd euro, maar in sommige scholen gaat het om meer dan tachtig euro. Het zijn vooral de 'leerwerkboeken' die maar een jaar gebruikt worden die de kosten doen stijgen.

De hoge kostprijs voor boeken zorgt ervoor dat er elk jaar leerlingen in de klas zitten zonder het nodige materiaal. Maar zonder boeken kan je niet leren. De leerlingen zijn dan wel aanwezig,

maar kunnen hun recht op onderwijs eigenlijk niet waarmaken. **Alle leerlingen hebben recht op onderwijs, ongeacht hun financiële positie.** Schoolboeken zijn onlosmakelijk verbonden met het recht op onderwijs en ontplooiing. Het systeem van boekenverhuur is een goede manier om de kosten van schoolboeken te drukken. Maar het systeem blijkt steeds minder populair. Op slechts vier op de tien scholen is het nog de gangbare praktijk. De andere scholen verkopen zelf boeken of besteden dit uit aan een externe boekenleverancier.

Dit werken met externe leveranciers kan voor bijkomende problemen zorgen. Soms krijgen meerdere kinderen binnen een gezin hun boeken niet, als niet alle rekeningen betaald zijn. Sommige boekenleveranciers zijn bovendien bewust vaag over welk materiaal verplicht is en welk materiaal optioneel is. Ook het verkrijgen van afbetalingsplannen verloopt soms moeizaam.

Scholen kiezen ervoor om met externe leveranciers te werken omdat dit voor hen praktischer is. Ze verminderen hierdoor hun administratieve last. Maar scholen blijven wel verantwoordelijk om het recht op onderwijs en leren te garanderen. Dit benadrukte ook de Commissie Zorgvuldig Bestuur nadat het Vlaams Netwerk tegen Armoede in juni 2019 aan de alarmbel trok. **Scholen hebben een zorgverplichting, zij moeten garanderen dat betalingsmoeilijkheden van ouders er nooit voor zorgen dat een kind zonder boeken in de les zit¹.**

Scholen hebben een zorgverplichting en zijn verantwoordelijk om het recht op onderwijs en leren te garanderen.

“Op een bepaald moment kon ik effectief de schoolfacturen niet meer betalen. Mijn oudste die toen in de humaniora zat, had dus niet alle boeken. En het resultaat hiervan was dat ze steeds een nul kreeg. Dan ben ik op een bepaald moment met de moed der wanhoop toch maar eens met de directie van de school gaan praten en ze zei: ‘Ja, dat is wel jammer mevrouw, maar daar kunnen wij niets aan doen.’”

- Leen, uit *‘Tussen de letters door: over armoede in het onderwijs.’* (2018)

LESMATERIAAL MOET TOEGANKELIJK EN KWALITEITSVOL ZIJN

Om het recht op leren en kwaliteitsvol onderwijs te garanderen moet het lesmateriaal niet alleen betaalbaar, maar ook kwaliteitsvol zijn. **Vandaag is er een wildgroei aan aanbod met erg weinig controle.** Om ook die kwaliteit onder de loep te nemen, werd een **kwaliteitsalliantie leermiddelen** opgericht in opdracht van Vlaams minister van Onderwijs Ben Weyts in 2021. Aanbieders (onder wie de educatieve uitgevers maar ook Klascement), gebruikers (leerkrachten, scholieren en ouders), wetenschappers, lerarenopleiders, onderwijsinspectie en pedagogische begeleidingsdiensten, werken aan **indicatoren die de toegankelijkheid en de kwaliteit van allerhande lesmateriaal moet bewaken.** De werkgroep engageert zich ook om het gebruik van invulboeken te beperken gezien de hoge kostprijs voor eenmalig gebruik. Belangrijk aandachtspunt is ook de aanpasbaarheid van materiaal voor leerlingen met specifieke onderwijsnoden. De gebruikersvertegenwoordiging vraagt dat redelijke aanpassingen op school nooit ten laste van de ouders of de leerling vallen.

De alliantie heeft ook aandacht voor de toegang tot digitale leermiddelen, die steeds belangrijker worden in het onderwijs. Ouders en leerlingen maken zich zorgen om de hoge kostprijs hiervan. **Veelal wordt beloofd dat de digitalisering op school de kosten voor print zal doen dalen, maar dat blijkt in de praktijk niet altijd het geval.** Zo wordt de factuur voor leerboeken en digitaal lesmateriaal dubbelop. Veel scholen verwachten dat leerlingen thuis ook beschikken over internet en een computer. Scholen kregen extra middelen om computers voor leerlingen aan te kopen, maar zijn vrij om te bepalen of leerlingen die kunnen lenen of moeten aankopen. Ze kunnen ook beslissen om duurdere toestellen aan te schaffen. Dit maakt de eindfactuur voor leerlingen heel uiteenlopend. Zonder bijkomende maatregelen riskeert de digitale ongelijkheid ook een impact te hebben op de kansen van leerlingen in het onderwijs.

De kwaliteitsalliantie leermiddelen is een eerste, beperkte stap in de goede richting om toegankelijk en kwalitatief lesmateriaal te garanderen voor alle leerlingen. Het engagement werd genomen dat alle leerlingen hun materiaal hebben op 1 september. Gezinsbond en Welzijnzorg hopen dat alle partners hun verantwoordelijkheid daadwerkelijk zullen opnemen, ook de externe boekenleveranciers die op dit moment (nog) niet bij de alliantie betrokken zijn. **In de verdere werking van de alliantie moet betaalbaarheid een centraal thema worden.**

MET DE SCHOOL OP REIS?

De studiekostenmonitor voor de eerste (2019) en de tweede en derde graad (2020) van het secundair onderwijs legt een aantal knelpunten bloot met betrekking tot deelname aan

schooluitstappen. Negen op de tien ouders van leerlingen uit de eerste graad geven aan dat ze kosten voor ééndaagse uitstappen maakten. De mediaanuitgave hiervoor is 33 euro per schooljaar, met een minimum van nul euro en een maximum van driehonderd euro. Er zijn dus grote verschillen tussen scholen, die mogelijk voor een drempel kunnen zorgen.

Meerdaagse uitstappen komen minder voor in de eerste graad, ongeveer één ouder op vier heeft hiervoor uitgaven gemaakt tijdens de schooluren. Vergeleken met het studiekostenonderzoek van 2006 tot 2007 stellen de onderzoekers vast dat er minder op meerdaagse uitstap wordt gegaan, maar dat de gemiddelde uitgave sterk is toegenomen. Uit bijkomende analyses blijkt dat de opleiding van de moeder sterk samenhangt met het al dan niet deelnemen aan de uitstappen. Dertig procent van de leerlingen met een hoogopgeleide moeder neemt deel aan meerdaagse uitstappen, tegenover slechts achttien procent bij leerlingen met een middelgeschoolde moeder (diploma secundair onderwijs) en elf procent bij leerlingen met een laaggeschoolde moeder (geen diploma secundair onderwijs).

Er zijn grote verschillen tussen scholen wat betreft kostprijs van (dag) uitstappen, die mogelijk voor een drempel kunnen zorgen.

“Laatst was er een jongen die niet meeging op kamp. Er werd vanuit de school aan mij gevraagd of ik de ouders kon contacteren hierover. Wat bleek: de ouders hadden geen koffer, geen kledij... Het durven zeggen dat ze het kamp gewoon niet konden betalen, was al een heel grote stap. Gelukkig konden wij via onze weggeefwinkel de ouders helpen met het krijgen van een koffer en extra kledij. Voor het financiële plaatje zijn we overal gaan kijken, bijvoorbeeld bij de mutualiteit en bij de stad. Uiteindelijk is het toch gelukt om het kamp te betalen.”

- Ingrid, ervaringsdeskundige bij KOCA vzw, uit 'Tussen de letters door: over armoede in het onderwijs.' (2018)

Gelijkaardige vaststellingen kunnen worden gemaakt voor de tweede en derde graad in het secundair onderwijs. In vergelijking met 2006 tot 2007 is de deelname aan meerdaagse schoolactiviteiten tien jaar later gedaald. Ook hier is er een sterke sociale gradiënt naar het

diploma van de moeder. Terwijl 41,8 procent van de leerlingen met een hoogopgeleide moeder deelneemt aan meerdaagse uitstappen, is dit slechts 23,7 procent bij leerlingen met een midden-geschoolde (diploma secundair onderwijs) en laaggeschoolde moeder (geen diploma secundair onderwijs). Omdat de meerdaagse uitstappen grotendeels tijdens de schooluren georganiseerd worden (96,6 procent in de tweede graad, 83,5 procent in de derde graad), roept dit heel wat vragen op. **Veel scholen verdedigen het organiseren van meerdaagse uitstappen als een unieke kans om de blik op de wereld te verruimen voor leerlingen die thuis weinig stimulansen krijgen. Maar net deze groep neemt veel minder deel aan deze uitstappen.**

Maar het kan ook anders, getuigen **scholen die zichzelf een maximumfactuur opleggen.**

“*Alle leerjaren doen een uitstap en per graad is er een meerdaagse. Het vierde jaar gaat op meerdaagse naar Maastricht. We huren de jeugdherberg de hele week, voor twee groepen die elkaar aflossen. Zo sparen we de kosten van één eindpoetsbeurt uit en kan de bus die de tweede groep brengt de eerste groep terug meenemen.*”

- Pedagogisch coördinator Christine Matthys, pedagogisch coördinator van Koninklijk Atheneum Emanuel Hiel Schaarbeek

DE PRIJS VAN HET SCHADUWONDERWIJS

‘Schaduwonderwijs’ is een breed begrip dat diverse vormen van gratis en betalende buitenschoolse ondersteuning omvat. Het kan gaan om de gratis huiswerkbegeleiding van het buurtwerk, de bijlessen gegeven door commerciële firma’s of door individuele leerkrachten of studenten hoger onderwijs, tot de logotherapie die zich niet enkel bezighoudt met lees-, spellings of spraakstoornissen, maar ook met extra oefensessies voor kinderen die minder scoren op lees-, schrijf- en rekentaken.

Ook zomer- of andere vakantiescholen die tot doel hebben de leerachterstand (taal, wiskunde) van kansengroepen weg te werken, kunnen we onder ‘schaduwonderwijs’ rekenen. Omdat het tot de basisopdracht van scholen hoort om alle kinderen tijdens het schooljaar kwaliteitsvol onderwijs en waar nodig remediëring te bieden, adviseerde de Vlaamse Onderwijsraad om zomerscholen niet als een structurele oplossing voor een tekort aan brede basiszorg op school te zien.

Ook vele ouders steken heel wat tijd en energie in het bijwerken van hun kinderen. Ouders vinden dit niet hun taak, maar geven aan dat ze het zien als een noodzakelijk kwaad bij het ontbreken van voldoende kansen tot remediëring binnen de school. Ze wijzen zelf op ongelijke kansen voor kinderen van ouders die minder vertrouwd zijn met de lesinhoud.

De vraag naar private, betalende bijlessen bestaat al langer, maar is de voorbije jaren enorm toegenomen in Vlaanderen. Die evolutie heeft onder meer te maken met de leerachterstand opgelopen tijdens de coronacrisis. Niet alle kinderen vonden letterlijk (problemen met digitale connectie) of figuurlijk (problemen met interactie) hun weg in het afstandsonderwijs. Veel lessen vielen weg door schoolsluitingen, uitval van leerkrachten of leerlingen door ziekte of quarantaine. Tijd en extra ondersteuning voor remediëring ontbrak vaak. De extra middelen van minister van Onderwijs Ben Weyts (Bij sprong) zijn vaak niet voldoende of komen te laat om alle leerlingen bij te benen. Heel verontrustend is dat niet enkel ouders op zoek gaan naar bijlessen, maar volgens een online bevraging van TeacherTapp (2022) al vier op tien leerkrachten zelf leerlingen hebben doorverwezen naar betalende bijles buiten de school.

Die evolutie is een falen van de onderwijsopdracht van scholen.

Individuele leerlingen worden vaak (tijdelijk) geholpen met de bijlessen, maar het hele systeem heeft veel meer nadelen dan voordelen. De verantwoordelijkheid om alle leerlingen de nodige instructie(tijd) te geven verschuift naar buiten de schoolpoort. Leerkrachten zijn niet altijd op de hoogte van mogelijke problemen bij leerlingen die externe hulp zoeken. De kloof met leerlingen die ook nood hebben aan remediëring maar voor wie dure bijlessen geen optie zijn, wordt nog groter. Een groep ouders die hun toevlucht zoekt bij betaalde bijles buiten de school houdt ook niet altijd rekening met de talenten en interesses van hun kind. De wens van ouders om hun kind toch maar in een bepaalde richting te houden, legt soms te veel druk op kinderen die moeten slagen in een richting die niet bij hen past. Tenslotte is een job bij de steeds groter wordende bijlesfirma's soms een aantrekkelijker alternatief voor (startende) leerkrachten dan lesgeven in verschillende scholen. Dit versterkt het nu al nijpende

De verhoogde vraag naar private bijlessen is onder meer te wijten aan de leerachterstand opgelopen tijdens de coronacrisis.

lerarentekort. Niet ingevulde vacatures zorgen op hun beurt weer voor leerachterstand: een vicieuze cirkel.

Een tweede verontrustende evolutie die ook een impact heeft op schoolkosten, is het toenemend aantal diagnoses bij leerlingen. Een diagnose van een leer- of ontwikkelingsstoornis is nog te vaak een voorwaarde om extra zorg te krijgen in het gewoon onderwijs. De ondersteuningsnetwerken die extra specialisten uitsturen naar het gewoon onderwijs, worden voor dertig procent gefinancierd op basis van het aantal attesten bij de leerlingen. **Omdat die attestering middelen oplevert, ontstaat er een 'diagnosedruk'**. De wachtlijsten worden steeds langer, waardoor ouders die het zich kunnen permitteren hun toevlucht zoeken tot dure privéraadplegingen.

De weg naar een diagnose vraagt voor heel wat ouders kennis van het aanbod, tijd voor allerlei testen en uiteraard financiële middelen. We zien dan ook een overmatige vraag naar en toekenning van diagnoses bij leerlingen uit de middenklasse. Kinderen van ouders die uitsluitend lager onderwijs gevolgd hebben, hebben de laagste kans op een diagnose (slechts één procent). Kinderen van ouders die secundair onderwijs gevolgd hebben, hebben in vergelijking met de eerste groep tien keer zoveel kans op een diagnose (negen procent), kinderen van ouders wier ouders niet-universitair hoger onderwijs gevolgd hebben, hebben in vergelijking met de eerste groep vijftien à twintig keer zoveel kans op een diagnose (vijftien procent). Kinderen van ouders die universitair onderwijs volgden krijgen minder vaak een diagnose, maar toch nog steeds drie keer zo vaak als de eerste groep. De kans dat kinderen die een andere thuistaal spreken dan het Nederlands een diagnose toegewezen krijgen is half zo groot als de kans van kinderen die thuis Nederlands spreken².

Naast een groot verschil naargelang de socio-economische achtergrond, zijn de cijfers in Vlaanderen een stuk hoger dan wat men uit internationaal prevalentie-onderzoek zou mogen verwachten. Opnieuw zijn kinderen uit kansengroepen benadeeld in dit systeem, zij stromen vaker door naar het buitengewoon onderwijs, volgen een meer arbeidsmarktgerichte opleiding, blijven vaker zitten of stromen uit zonder kwalificatie. Maar ook meisjes zijn benadeeld, het zijn veel vaker jongens die een label krijgen (ADHD x 4; ASS x 6; Dyslexie x 2,5), waardoor de noden van meisjes vaak onopgemerkt blijven. Bovendien heeft een diagnose of 'label' ook heel wat implicaties voor het sociaal en emotioneel welbevinden van kinderen.

Aanbevelingen

Om het recht op kwaliteitsvol onderwijs te garanderen, en om ook écht het onderwijs een rol te laten spelen in het doorbreken van ongelijkheidsmechanismes, mogen jongeren geen nadeel ondervinden van hun socio-economische thuissituatie.

Het is dan ook noodzakelijk om te blijven werken aan de kosten in het onderwijs.

Er is ondertussen brede consensus bij onderzoekers, middenveldactoren en armoedeorganisaties dat we **ook in het secundair onderwijs een maximumfactuur** nodig hebben.

Secundaire scholen die zichzelf een maximumfactuur opleggen, noemen dit zelf geen gemakkelijke maar noodzakelijke oefening die uiteindelijk een win-win is voor alle partijen. Het dwingt tot nadenken over wat nodig, en wat overbodig is. **Wat overblijft zijn weloverwogen keuzes die bijdragen tot kwaliteitsvol onderwijs met respect voor de draagkracht van ouders en het milieu.** Transparante kostenbeheersing leidt tot minder onbetaalde schoolfacturen en alternatieven voor dure vliegreizen, invulboeken en stapels kopies zijn duurzame keuzes.

“Sommige leerkrachten maken er een erezaak van interessante dingen te vinden die (bijna) gratis zijn. Samen met mijn collega volg ik de uitgaven nauwgezet op, wijs er leerkrachten tijdig op als ze nogal veel uitgeven en stel alternatieven voor.”

- Christine Matthys, pedagogisch coördinator van Koninklijk Atheneum Emanuel Hiel Schaarbeek

Door na te denken over de kosten op school worden scholen en leerkrachten ook uitgedaagd om na te denken over armoede en sociale uitsluiting. Extra begeleiding voor scholen die willen werken aan kostenbeheersing en armoedevaardig schoolbeleid komt ook de leerlingen ten goede.

Een maximumfactuur maakt het onderwijs natuurlijk niet gratis. Voor mensen met een laag inkomen kan zelf de maximumfactuur te hoog zijn. **Voor hen is het dan ook belangrijk dat de studietoelagen de reële kosten blijven volgen.**

Tenslotte vragen we ook oplossingen voor de kosten van specifieke onderwijsnoden (schaduwonderwijs, diagnosedruk, therapie, aanpassingen/software) **om drempels voor een echt inclusief onderwijs weg te werken.**

WELZIJNSZORG

Welzijnszorg is een beweging tegen armoede en sociale uitsluiting. We ijveren voor een samenleving waarin de middelen eerlijk verdeeld zijn en iedereen kansen krijgt. We doen dat op vier manieren: door armoedeorganisaties te ondersteunen, door vorming te geven en educatief materiaal ter beschikking te stellen, door campagne te voeren en door politiserend en ook politiek werk.

www.welzijnszorg.be

GEZINSBOND

De Gezinsbond werkt aan een gezins- en kindvriendelijke samenleving waar iedereen zich thuis voelt en zijn stem kan laten horen, los van zijn achtergrond en familiale situatie. We doen dit door belangenbehartiging, informatie, ondersteuning, diensten en voordelen. Kinderrechten staan centraal in onze werking, we ijveren voor een kindnorm die duidelijk stelt wat kinderen minimaal nodig hebben en maximaal aankunnen.

www.gezinsbond.be

Begrippenlijst

Schaduwonderwijs	Schaduwonderwijs is een breed begrip dat diverse vormen van gratis en betalende buitenschoolse ondersteuning omvat.
Studiekostenmonitor	Onderzoek van de Vlaamse overheid om een betrouwbare inschatting van studiekosten te maken.

BRONNEN

De Leebeeck, K., De Norre, J., Groenez, S., & Havermans, N. (2020). *Studiekosten in de tweede en derde graad van het secundair onderwijs*. Gent: Steunpunt Onderwijs Onderzoek.

Unia. (2018). *Diversiteitsbarometer onderwijs*. Brussel : Unia- Interfederaal gelijkheidscentrum.

Marc Van den Brande en Marianne Coopman (Reds) (2020). *Buiten de School(m)uren*. Een verkenning van leren naast het reguliere onderwijskader.

Kennis, Liesbeth; Naomi Maene; Karlijn Ongena & Wendy van Humbeek. *(in)druk' + DVD 'Druk' en 'Herdruk' en (proef)druk*. Kinderrechtencommissariaat 2012

EINDNOTEN

1 Uitbesteden van de verkoop van studiemateriaal en de schoolfacturatie aan een externe, commerciële organisatie (CZB/V/KSO/2020/443). Commissie Zorgvuldig bestuur, juni 2020. Geraadpleegd op <https://docplayer.nl/201333447-Commissie-zorgvuldig-bestuur.html>

2 Kathleen Heyninck Eva Geerts olv prof cr. Wim Van den Broeck, VUB 2012. *Prevalentieonderzoek naar diagnoseverklaringen in het Nederlandstalig basisonderwijs in Vlaanderen en Brussel*.

Meer weten

Vzw Krijt begeleidt scholen om armoedevaardiger te worden. Doorheen het traject bouwen ze samen met de school aan een visie op het vlak van armoede én aan concrete armoedebeleidsmaatregelen op maat van de school. Vzw Krijt ontwikkelde verschillende handleidingen om mee aan de slag te gaan.

www.aanpakschoolfacturen.be

Vzw Krijt organiseert begin september al enkele jaren een boekencheck. Aan scholen en leerkrachten wordt gevraagd om na te gaan of alle leerlingen wel het nodige materiaal hebben. Op de website van Boekencheck worden tips en goede praktijken gedeeld om aan de slag te gaan voor een beter boekenbeleid.

www.boekencheck.be

In 2018 voerde Welzijnszorg campagne over gelijke kansen in het onderwijs. Het achtergrondsdossier kan je lezen op de website van Welzijnszorg:
Dossier 2018 '1 op 5 loopt school in de buitenbaan'

De Gezinsbond vertaalde de kindnorm op verschillende beleidsdomeinen, ook voor onderwijs. Dit kan je raadplegen op de website van de Gezinsbond:

www.gezinsbond.be.

<https://www.gezinsbond.be/Gezinspolitiek/standpunten/Documents/Kindnorm/2019-Kindnorm-onderwijs.pdf>